

"BUS-BRA" BLYSTAD av Harald Flor

"Jag kan glädja dig med att i Göteborg, ute på Hisingen står en organiskt orienterad sten av Kristian Blystad, och et hundratal meter derifrån står min *Dansande flicka* i brons. Vid utställningen jag hade i Bergen '69 och bland de ungdomar jag kom i kontakt med då, var det Kristian som fängslade mig mest. Han hade en bus-bra känsla för forbindelsen mellan metall och trä". (1)

Dette sto på slutten av et brev jeg mottok fra den kjente, svenske kunstneren Torsten Renqvist (1924 – 2007) på midten av 90-tallet. Så vel som maler, grafiker (han fikk førsteprisen i grafikk for den tre-delte etsningen "Flod-altare" på Venezia-biennalen i 1964) og skulptør, regnes Renqvist til de mest markante skikkelser innenfor sin generasjon i grannelandet. Han møtte sine unge bergenskolleger med en sjelden åpenhet. Selv hadde jeg det privilegium å bli kjent med ham samtidig, under mine studieår på universitetet i hansastaden. Både for Kristian og meg resulterte møtene med multikunstneren i levende impulser og livslange vennskap.

Renqvist hadde et par år før utstillingen i Bergens Kunstforening sett arbeider av den polske montasje-skulptøren Wladyslaw Hasior på hans atelier i Zakopane. "Det synet gjorde meg til skulptør", fortalte han om under sitt to ukers opphold i Bergen. Vi unge lyttet med "ørene på stilk" rundt et bord i legendariske Café Paletten i Kunstforeningen. Eller når Renqvist klokt kommenterte sine arbeider i utstillingssalene. Han sto alltid selv for monteringen, og hadde et årvåkent blikk for det rette samspillet i rommet.

Hasior bruker ofte sakrale elementer som religiøse faner, masseproduserte krusifikser og annen kirkelig kitsch i sine montasjer. I blant ble arbeidene koblet til bruk av levende ild fra innebygde parafin-beholdere. Han hadde en kritisk holdning til katolisismen, som var en sterk maktfaktor i hjemlandet. "Kirken dekket hele livet. Den brukte alle de ladete symbolene. Vi tar dem tilbake", skal han ha sagt. Andre av hans arbeider – som det dramatisk regisserte monumentet over nazi-drepte/brente gisler støpt i sement nær Nowy Sacz i det sørlige Polen(1966-68) – er vitnemål om andre verdenskrigs redsler.

Blystad ble revet med av Renqvists evne til å gi et innblikk i en fremmedartet, øst-europeisk kunstverden. Der også andre polske kunstnere med navn som Magdalena Abakanowich og Tadeuz Kantor opplevde internasjonal respons. Renqvist er mindre retorisk i sine virkemidler enn dem. Selv om han – som Hasior – ofte bygger opp sine skulpturer som scenisk arrangerte tablåer. En regi der det inngår figurer klippet ut av tynne stålplater. Flere av de metalliske "aktørene" er koblet til talende readymade-elementer.

For eksempel i det lille objektet "Striden mellom änglar och fåglar". Der kjemper de utklippede englene og fuglene i stål om overtaket på en klode-aktig kuppel, som består av en piggtrådrudd. Utgangspunktet var tegning av den krigsherjete kuppelen på Riksdagsbygningen i Berlin, som Renqvist laget under et besøk i Tysklands utbombete hovedstad på 50-tallet. Dette verket fra 1967 ga trolig impulser til en ung, utprøvende Blystad. (Det tilhører i dag Moderna Museets rike Renqvist-samling).

På Unge Kunstneres Samfunds vårutstilling i 1971 - som det året ble vist både i Oslo og Bergen) - sto Kristian Blystad første gang fram som skulptør. Debutanten viste allerede da den ekspressive

egenart og djerpe materialfølelse, som Renqvist seinere så fyndig skulle karakterisere som "bus-bra". Særlig i de to arbeidene "Hjerte" og "Hode" av stein og stål. Det emosjonelle trykket i førstnevnte ble delvis formulert ved at han lot hjerteformen av kleberstein – med en stålkile banket inn i overflaten – ligge på et tiløket underlag av tre. En smerteridd konstellasjon som ble aksentuert ved at Blystad lot livets organ være omkranset av store, strittende spikre.

Den nylig avdøde skulptøren Hugo Wathne skulle også bidra til å gi Kristian Blystad teknisk drahjelp. Wathne ble tilsatt som lærer ved privatskolen *Studieatelieret* i Bergen på begynnelsen av 70-åra. Han hadde ikke bare kompetanse innenfor flere teknikker. Vel så viktig for Kristian og andre unge med ambisjoner på skulpturens vegne, var Wathnes udogmatiske kunstsyn. Som ikke skilte mellom abstraksjon, figurasjon og hybride formspråk. Den åpenheten gjorde Wathne tidlig oppmerksom på de ressurser som lå latent hos Blystad.

En annen eldre kollega med øye for Kristians sikre håndtering av skulpturelle virkemidler var Arne Vinje Gunnerud. Han oppholdt seg i Bergen på begynnelsen av 70-tallet, som engasjert i prosjektet "Universitetsutsmykkerne". Blystad bisto Gunnerud i arbeidet, og dro nytte av erfaringene med hans frodige formuleringsevne. Han knyttet også nære relasjoner til den finstilte koloristen og intellektuelt anlagte Eilif Amundsen, som både ble en mentor og med-utstiller i Galleri Langegården der duoen sto for et vellykket samspill av maleri og skulptur.

Hovedstaden fikk stifte bekjentskap med Blystad på utstillingen "Bellevue – Bellevue" i Oslo Kunstforening i 1972. Den fortonte seg som et veritabelt vårbrudd av yngre bergens-kunstnere (med seinere så kjente navn som Sissel Blystad, Sissel Calmeyer, Steinar Christensen, Arvid Pettersen og den konseptuelt orienterte duoen Bård Breivik/Gerhard Stoltz). Kristian og Breivik – som så alt for tidlig forlot oss i fjor – skulle etter hvert bli nære kolleger og bestevenner. Duoens signaturer står nå innskrevet i norsk kunsthistorie som de fremste skulptører innenfor sin generasjon.

På "Bellevue – Bellevue" var Blystad representert med en totem-aktig søyle, surrealistisk koblet til svære vinger av tre. Den gåtefulle gestalten viste innflytelse fra Renqvist, og ble til glede for opphavsmannen og de andre bergenskunstnerne innkjøpt til Norsk Kulturråd. Like etter overrasket han sine kreative yrkesbrødre i hjembyen ved å starte studier på Statens Kunstakademi. Og det under "den innbitt, forbanna naturalisten" Per Palle Storms strenge, stilistiske regime.

Selv mente Kristian å ha nådd en foreløpig *konklusjon* i anvendelsen av sterke virkemidler. (En erkjennelse som minner om den hans berømte forgjenger, Alberto Giacometti, kom til på 30-tallet. Da brøt sveitseren over tvert med surrealistenes kunstneriske ideer, og ble utstøtt av avantgarde-miljøet i Paris). Blystad formulerte sin nye målsetning etter *sitt* oppbrudd med ord om "å trene, trimme og øve seg i å se". Hans modellering av portretter hadde utvilsomt mer enn et *habilt* nivå. Det framgikk bl.a. av høstutstillingsdebuten i 1973 (der avstøpningen av bysten ble gjort i betong). Likevel følte Blystad seg etterhvert *bundet* av Storms normer for figurativ formulering.

Kristians kapasitet ble på nytt frigjort gjennom hans bidrag til den viktige manifestasjonen "Skulptur underveis" på Kunstnernes Hus i 1980. Særlig vakte den grovt øksete firfotingen "Svin" - med et abnormt "tryne" som nådde gulvet – oppsikt. "Kreaturet" er framstilt av kasserte jernbanesviller, og sto som et clou i den ene

overlyssalen. Skulpturen ble fluksens ervervet til Nasjonalgalleriet, og inngår nå som et særegent skulpturelt verk fra denne oppbruddets tid i Nasjonalmuseets samling.

Jernbanesvillene – som Kristian kom over med en Askeladds svinehell – ga ham året etter materiale nok til en formalt konsentrert og sensitivt snittet cellist med tittelen "Til Adagio". Den møter oss nå i Galleri K gjennom en mollstemt, mørkt patinert variant, som er avstøpt i bronse hos *Hermann Noacks* tradisjonsrike *Bildgiesserei* i Berlin (som var et av Henry Moore's favoritt-verksteder). Blystad har i perioder oppholdt seg og samarbeidet nært med verkstedets dyktige håndverkere de siste 10 åra.

Samme verksted bisto ham med sin ekspertise under arbeidet med å støpe de *modellerte* form-utvekslingene i den atletiske torsoen, som skaper et så skulpturelt energisk nærvær på fortauet et stykke opp i Dronning Mauds gate i Oslo sentrum. Mens en annen torso i diabas står lenger nede mot Rådhus-rundkjøringen, der den med sin skarpkantete, skeive kontur fungerer som en formal kontrast. Samt skaper - med sitt geologiske grunnlag og naturgitte fargenyanser - et kunstnerisk kontrapunkt til den patinerte bronseversjonen.

"Det løsnet med torsoen, og det gikk lett fordi den hadde et abstraksjonsnivå som passet", sa Blystad i forbindelse med sin debututstilling i Galleri K. Verkene viste både variasjonsrikdom og en uvanlig sensitivitet for det anatomisk anelsesfylte. Fram fra de fragmentariske kroppsmotivene meislet, prikket og risset Kristian fram forestillingen om et empatisk menneskebilde.

Det var en debut som fikk hans tidligere professor, Per Palle Storm, til uforbeholdent å utbryte: "Her ser vi hvordan ting kan bli vakrere og mer uttrykksfulle jo mindre de bearbeides. Hvordan tanken kan antydes med sin jomfruelige skjønnhet". Naturalistens henførte ord kan tyde på at opplevelsen av ex-elevens kunst, også fikk åpnet den gamles blikk for alternativer til det kunstsyn han så stadig hadde dosert i over 30 år – og som enerådende professor i skulptur – på Statens Kunstakademi.

Blystad har ikke bare et umiskjennelig blikk for menneskets legemlige egenart, og kroppsspråkets evne til å formidle så vel sensualisme som sårbarhet i ulike steinsorter. På hans festspillutstilling i 1994 – som Ina Blom i Aftenposten karakteriserte med tittelen "Pasjonsspill i steinblokker" – pekte hun på *gesten* eller *henvendelsen* som et nyansert narrativ nedlagt i skulpturene. Til dels med den summariske strekens preg. Noe som minner oss om at det var innenfor metallgrafikkens register Blystad risset fram sine første kunstneriske forsøk – med legendariske Asbjørn Brekke som lærer på Bergens Kunsthåndverksskole (i dag Kunsthøyskolen i Bergen).

Lotte Sandberg i Dagbladet festet seg særlig ved de monumentale heste-skulpturene i mørk diabas, som "kløvet" en lysere last av basalt-stokker. Hun gjorde også oppmerksom på hvordan impulser fra så ulike kilder som *modernisme* og norsk *treskjærer-tradisjon* kryssbefruktet hverandre i Blystads tungvektige firfotinger. De var gruppert i storsalen med noe av den samme sikre regi, som Torsten Renqvist hadde vist da Kristian ble ledet ut på skulpturens vei 25 år tidligere. Bergens Tidende viste sin uforbeholdne begeistring for festspillutstillingen, da avisas anmelder, Øystein Hauge, så treffende skrev i sin omtale: "Hvis steinen har et hjerte, så vet vi nå at det er varmt".

I 1999 kom den monumentale, mørke torsoen "Armene ut" på plass bak Høyblokka i Regjeringskvartalet. Giganten i granitt – der meiselsporene er tett i tett avsatt på hvert

minste parti – sto imot ”splintregnet” fra Behring Breiviks bombe. (I motsetning til Knut Steens vakre bronsefigur ”Aurora” like i nærheten). Etterdønningene fra terrorens trykkbølge tvang for ei tid torsoen vekk fra sitt åpne, speilende basseng, og inn på et avstengt område ved den ”bandasjerte” bygningskroppen. I dag reflekterer den atter sin virile livsvilje i bassenget. (Men formidler fortsatt en biklang som framkaller minnet om døds-redselen hos unge, radikale mennesker, som ble jaget og massakrert den svarte juli-fredagen på Utøya i 2011).

På sin festspillutstilling viste Blystad en hvilende ”Fole” i basalt. I bergartens grå/gul/svarte fargevekslinger så han trolig en parallell til visse heste-arters *droplete* hudmønstre. Men søkte på ingen måte å slavisk *kopiere* bestemte firfingers *utseende*. Basaltens iboende muligheter for en ”malerisk” bruk av geologien, lå nedfelt som et naturgitt potensial. Blystad besitter en god billedkunstners evne til å *spore* slike muligheter i sitt materiale. Det lille føllet kan vagt erindre om en *animalsk torso*, der dyret ligger med sine knapt antydete undersåtter på en presisert sokkel.

Til Galleri K kommer Kristian nå med en tydeligere definert hestetorso i diabas. Dimensjonert som en muskuløs travet i den mørke steinen. Med et halvt steilende strekk som kulminerer i hodets grovhogde former. Og en viss vridning som synes å forplante seg til kroppens volumer. Selv om Blystad kan klage over at han som nyslått 70-åring ikke håndterer de tunge steinblokkene med samme letthet som tidligere, er han utvilsomt på like uanstrengt talefot med den geologiske materien. Og lar seg anspore til ny dialog for å vekselvis fravriste og frigjøre egenskaper hos ukjente steinsorter.

I det siste har Kristian blitt egget til å utforske mulighetene innenfor skifer. Selv om jeg bare har sett den liggende menneskefiguren ”Flytende” i uferdig tilstand utenfor hans verksted i Skjeberg, er det neppe særlig dristig å fastslå at denne skulpturen vitner om at Blystad igjen befinner seg i en fantasiens fruktbare ”flytzone” som skulptør. Han lokker her fram og anvender geologiens immanente mønstre som tematiske ”tråder”, og lar også sin lyst på ”maleriske” virkninger få utløp i steinen.

”Moskus” i samme materiale befant seg på et mer forberedende stadium, da jeg besøkte kunstneren i slutten av september. Ved hjelp av Kristians kjappe, instruktive krittstreker fikk jeg likevel en idé om hvordan hans versjon av det digre dyret fra Dovre, kommer til å arte seg som skulptur med et ”ragg” av tett grupperte skifer-staver i Galleri K. Der en mini-moskus også vil inngå.

Ved siden av sin fri-skulptur har Kristian Blystad vært travelt opptatt på monumentfronten de siste åra. Hans helfigur av den danske prins Christian Fredrik i lys granitt foran Stortinget kom på plass til Grunnlovsjubileet i 2014, etter at han vant den utlyste konkurransen. Like ved det sted på Løvebakken der Kristians minne om bysbarnet Wilhelm Frimann Koren Christie ble reist i forbindelse med markeringen av Grunnlovens 175 år. Og hogget fram i samme materiale.

Jorunn Sannes - som er tilknyttet arkitektkontoret *Snøhetta* – engasjerte Blystad som håndverksmessig støttespiller under utformingen av fasadekledningen på Biblioteket i Alexandria, der hennes konsept gikk ut på å lage skrifttegn hentet fra alle verdens språk. Samme internasjonalt kjente arkitektkontor engasjerte duoen - samt Kalle Grude - til å stå for *tak-landskapet* på den nye operaen i Bjørvika, som for lengst har blitt et urbant utfartssted i Oslo. Blystads mur og gangrampe fra/til Lillehammer skystasjon fyller dels

en praktisk funksjon for effektiv kommunikasjon til fots. Men vandringsleden i granitt lokker også til fryd ved berøring og blikk. Den samme dobbeltheten formidler rastestedet "Vegetasjon og hvile" i svenske Munkedal. Der byr Kristian med lokal Lander-granitt de travle kjørende på et avstressende avbrekk, omgitt med naturgitte og arkitektonisk/skulpturelle elementer.

Karakteristikken "Bus-bra" passer også godt på Kristian Blystad i grannelandet.

Harald Flor